

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра музичного мистецтва

На правах рукопису

МАТВІЙЧУК ІРИНА РОМАНІВНА

**МУЗИЧНА КУЛЬТУРА КРЕМЕНЕЧЧИНИ
В АСПЕКТІ ЕВОЛЮЦІЇ ФОРТЕПІАННОГО
МИСТЕЦТВА**

Спеціальність 025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійна програма «Музичне мистецтво»
Робота на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

Науковий керівник:
ЧЕРНЕЦЬКА НАТАЛІЯ ГРИГОРІВНА,
доцент кафедри музичного мистецтва,
кандидат мистецтвознавства

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри музичного мистецтва

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

доцент, доктор мистецтва Косинець І. І. _____

Луцьк – 2025

АНОТАЦІЯ

Матвійчук І. Р. «Музична культура Кременеччини в аспекті еволюції фортепіанного мистецтва».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр», спеціальність 025 «Музичне мистецтво», освітньо-професійна програма «Музичне мистецтво», Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2025.

Кваліфікаційну роботу присвячено вивченню музичної культури Кременеччини в аспекті еволюції фортепіанного мистецтва.

У першому розділі представлено основні напрями дослідження розвитку музичної культури Кременеччини в системі мистецтвознавчих та краєзнавчих досліджень. На основі аналізу наукових джерел, енциклопедичних і довідкових видань, регіональної преси висвітлено специфіку, розвиток та професіоналізацію регіональної музичної культури. Репрезентовано історико-культурні традиції Кременця як важливого осередку формування музичної культури регіону.

У другому розділі досліджено ключові аспекти розвитку хорового й інструментального виконавства Кременеччини упродовж ХХ століття. Висвітлено особливості творчої діяльності хорових колективів, симфонічного оркестру та формування й розвиток бандурного виконавства.

Третій розділ присвячено вивченню основних тенденцій розвитку фортепіанного мистецтва Кременеччини. Простежено діяльність Кременецької школи мистецтв як осередку професіоналізації фортепіанного мистецтва. Розглянуто панораму проведення мистецьких проєктів та фестивалів в контексті розвитку фортепіанного виконавства в регіоні.

Досліджено фортепіанну спадщину М. Вериківського та Б. Климчука. Встановлено, що цикл М. Вериківського «Волинські акварелі» та Б. Климчука «Пам'яті Юліуша Словацького. Дві «Кременецькі» п'єси для фортепіано: Бона (Пасакалія), Іква (Рондо)» відображають зв'язок

композиторів з національною історією та культурною спадщиною Кременеччини.

Ключові слова: музична культура, Кременеччина, фортепіанне мистецтво, хорове та інструментальне виконавство, фестивалі, конкурси.

ABSTRACT

Matviychuk I. R. «Musical Culture of the Kremenets Region in the Aspect of the Evolution of Piano Art».

Qualification work for the Master's degree, specialty 025 «Musical Art», educational and professional program «Musical Art», Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, 2025.

The qualification work is devoted to the study of the musical culture of the Kremenets region in terms of the evolution of piano art.

The first section presents the main directions of research into the development of musical culture in the Kremenets region within the system of art history and regional studies. Based on the analysis of scientific sources, encyclopedic and reference publications, and regional press, the specifics, development, and professionalization of regional musical culture are highlighted. The historical and cultural traditions of Kremenets as an important center for the formation of the region's musical culture are presented.

The second chapter examines the key aspects of the development of choral and instrumental performance in the Kremenets region throughout the 20th century. It highlights the creative activities of choral groups, the symphony orchestra, and the formation and development of bandura performance.

The third chapter is devoted to the study of the main trends in the development of piano art in the Kremenets region. The activities of the Kremenets School of Arts as a center for the professionalization of piano art are traced. The panorama of artistic projects and festivals in the context of the development of piano performance in the region is considered.

The piano legacy of M. Veryivsky and B. Klymchuk has been studied. It has been established that the cycle of M. Veryivsky «Volyn Watercolors» and B. Klymchuk «In Memory of Juliusz Słowacki. Two «Kremenets» pieces for piano: Bona (Passacaglia) and Ikva (Rondo)» reflect the composers' connection with the national history and cultural heritage of the Kremenets region.

Keywords: musical culture, Kremenechchyna, piano art, choral and instrumental performance, festivals, competitions.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КРЕМЕНЕЧЧИНИ.....	10
1.1. Розвиток музичної культури Кременеччини в системі мистецтвознавчих та регіональних досліджень.....	10
1.2. Культурно-мистецька панорама Кременця ХІХ та першої третини ХХ століття.....	15
РОЗДІЛ ІІ. МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО КРЕМЕНЕЧЧИНИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	22
2.1. Розвиток хорового мистецтва в регіоні.....	22
2.2. Інструментальне виконавство Кременеччини.....	27
РОЗДІЛ ІІІ. ФОРТЕПІАННЕ МИСТЕЦТВО КРЕМЕНЕЧЧИНИ.....	32
3.1. Кременецька школа мистецтв як осередок професіоналізації фортепіанного мистецтва.....	32
3.2. Мистецькі проєкти та фестивалі в контексті розвитку фортепіанного виконавства в регіоні.....	36
3.3. Фортепіанна спадщина Михайла Вериківського та Богдана Климчука.....	40
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із пріоритетних напрямів сучасного мистецтвознавства постає дослідження регіональної музичної культури, що є складовою загальноукраїнської культурної спадщини. Наприкінці ХХ століття розпочалося ґрунтовне вивчення науковцями культурно-мистецьких регіональних процесів та осмислення їхнього значення у розвитку української музичної культури.

Регіональне спрямування, проблеми становлення й еволюція музичної культури Галичини, Поділля, Закарпаття, Буковини були предметом дисертаційних досліджень Ю. Волощука («Скрипкова культура Галичини 1848–1939 років»), І. Глібовицького («Музичне життя Буковини ХІХ – початку ХХ століття як прояв полікультурного середовища»), Р. Дудик («Хорова культура Прикарпаття кінця ХІХ – першої третини ХХ століття»), Л. Мороз («Диригентсько-хорове мистецтво Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття»), Т. Росул («Музичне життя Закарпаття 20–30-х років ХХ століття»), М. Черепанина («Музична культура Галичини (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття)» та інших.

Різнобічно представлені дослідження музичної культури Волині у різні історичні періоди, у яких розкрито роль громадсько-культурних організацій та окремих постатей, які долучилися до формування культуротворчих процесів у регіоні, охарактеризовано особливості музичного та театрального життя Волині, визначено роль хорового та бандурного мистецтва в контексті розвитку музичної культури Волині (Л. Ігнатова, О. Легкун, О. Марач, Н. Чернецька, П. Шиманський).

Процес становлення і розвитку музичного життя, як важливих регіональних мистецьких осередків, висвітлено у наукових розвідках І. Бермес та Л. Мартиніва (Дрогобиччина), П. Даценко (Житомирщина), В. Мітлицької та І. Рябцевої (Катеринославщина), Т. Благової та А. Литвиненко (Полтавщина), Г. Борейко та С. Виткалова (Рівненщина), Р. Римар (Хмельниччина) та інші.

Культурно-мистецька спадщина Тернопільщини, зокрема Кременеччини, розглянута у наукових дослідженнях О. Дедю, М. Євгенєвої, О. Легкун, С. Маловічка, О. Панфілової та інших.

О. Спольська простежила становлення фортепіанної школи Тернопільщини та фортепіанну музику композиторів Тернопілля в контексті музичної культури Галичини. Композиторська діяльність уродженця Кременця М. Вериківського охарактеризовано у дисертації А. Кармазіна.

Однак, на сьогодні відсутнє цілісне дослідження розвитку фортепіанного мистецтва Кременеччини, що зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи «Музична культура Кременеччини в аспекті еволюції фортепіанного мистецтва».

Мета дослідження – з'ясувати особливості розвитку музичної культури Кременеччини в аспекті еволюції фортепіанного мистецтва.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- дослідити розвиток музичної культури Кременеччини в системі мистецтвознавчих та регіональних досліджень;
- охарактеризувати культурно-мистецьку панораму Кременця до початку XX століття;
- розглянути розвиток хорового та інструментального мистецтва;
- прослідкувати становлення фортепіанного виконавства та діяльність Кременецької школи мистецтв;
- розглянути діяльність мистецьких проєктів та конкурсів у контексті розвитку професійного виконавства в регіоні;
- дослідити фортепіанну спадщину композиторів Кременеччини.

Об'єкт дослідження – музична культура Кременеччини XIX – початку XXI століття.

Предмет дослідження – процес розвитку музичної культури Кременеччини в аспекті еволюції фортепіанного мистецтва.

Елементи наукової новизни одержаних результатів:

- уперше здійснено цілісне дослідження еволюції фортепіанного мистецтва Кременеччини в контексті розвитку музичної культури;
- уперше досліджено етапи формування кременецької фортепіанної школи;
- уперше висвітлено сучасні регіональні культурно-мистецькі проєкти в аспекті фортепіанного мистецтва, а саме «Свято роялю» (з 2012 р.), українсько-польський літературно-мистецький фестиваль «Діалог двох культур» (з 2005 р.), Всеукраїнський фестиваль інструментального виконавства «Virtuoso–2023» (з 2023 р.), благодійні концерти українських та зарубіжних піаністів;
- уведено до наукового нові архівні джерела, зокрема Книга наказів по Кременецькій музичній школі, Протоколи педагогічної ради та обстеження музичних шкіл області, матеріали польських періодичних видань тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані у лекційних курсах з «Історії української музики», «Історії фортепіанного мистецтва», у краєзнавчих дослідженнях.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи обговорювалися під час участі у XIX Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 13–14 травня 2025 р.) та X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблем розвитку українського та зарубіжного мистецтв: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти» (с. Світязь Шацького р-ну Волинської обл., 23–25 травня 2025 р.).

Основний зміст і результати кваліфікаційної роботи оприлюднені у 2-х публікаціях:

1. Матвійчук І. Р. Мистецькі проєкти та фестивалі в контексті розвитку фортепіанного виконавства Кременця. *Молода наука Волині:*

пріоритети та перспективи досліджень: матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. Луцьк, 13–14 травня 2025 р. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 467–470 [31].

2. Легкун О. Г., Матвійчук І. Р. Кременецька школа мистецтв як осередок професіоналізації фортепіанного мистецтва. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. с. Світязь Шацького р-ну Волинської обл., 23–25 травня 2025 р. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 73–76 [29].

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 позицій) та 11 додатків. Загальний обсяг роботи становить 65 сторінок, з них основного тексту – 52 сторінки.

РОЗДІЛ І

ІСТОРИОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КРЕМЕНЕЧЧИНИ

1.1. Розвиток музичної культури Кременеччини в системі мистецтвознавчих та регіональних досліджень

Музична культура Кременеччини, якій притаманна регіональна художньо-мистецька своєрідність, відіграє важливе місце у формуванні музичного простору України.

На думку сучасних дослідників В. Шульгіної та А. Кравченко, «осмислення регіональних культурно-мистецьких здобутків веде до усвідомлення власної культурної належності та відтворення широкої панорами національної культури як частки світової духовної спадщини» [48, с. 5].

Характеризуючи значення регіоніки у мистецтвознавстві, учені наголошують, що «регіоніка покликана виявити неповторність та самобутність культурного середовища в межах того чи іншого краю і має важливе значення для відтворення картини національної культури у всьому розмаїтті її регіональних аспектів» [48, с. 3].

У науковому просторі сучасних досліджень з'явилася окрема наукова галузь «регіоніка» чи «регіоналістика», що стає провідною у дослідженнях учених. Саме цей «науковий напрямок, що відбиває притаманне сучасному життю величезне зростання інтересу до історичних надбань культури і мистецтва різних регіонів світу, до всебічного опанування національної духовної спадщини в усіх її формах та виявах, набуває особливого, іноді пріоритетного значення» [36, с. 24].

Дослідження регіонального музичного мистецтва нині активно вивчається багатьма науковцями, які у своїх розвідках висвітлюють історію становлення й тенденції розвитку музичної культури. Велика кількість

дисертацій та монографій присвячена розкриттю музичного життя Стрийщини (О. Миронова), Дрогобиччини (І. Бермес, Л. Мартинів), Чернігівщини (Л. Дорохіна), Катеринославщини (В. Мітлицька, І. Рябцева), Полтавщини (А. Литвиненко), Житомирщини (П. Даценко), Хмельниччини (Р. Римар), Закарпаття (Л. Микуланинець, Т. Росул), Луганщини (О. Якимчук), Рівненщини (Г. Борейко, С. Виткалов), Тернопільщини (О. Стебельська, С. Маловічко) та ін.

Цінним джерелознавчим підґрунтям для вивчення діяльності Кременецької школи мистецтв як осередку професіоналізації фортепіанного мистецтва регіону стали документи Державного архіву Тернопільської області (Фонд Р-1787. Тернопільський обласний відділ мистецтв виконкому Тернопільської обласної Ради депутатів трудящих. 1945–1953 рр.).

Важливою у контексті дослідження музичної культури Кременеччини є дисертація О. Легкун «Розвиток музичної культури Волині кінця XIX – першої третини XX століття», у якій висвітлено специфіку, розвиток та професіоналізацію регіональної музичної культури [27]. Авторка висвітлила діяльність аматорських й інструментальних колективів, дослідила виступи відомих польських артистів, які відбувалися у Кременці у 20–30-х XX століття, простежила процес становлення професійної музичної освіти та виконавства.

Зазначена проблема отримала часткове висвітлення у монографії О. Панфілової «Мистецьке життя Кременеччини 20–30-х років XX століття» [34]. Дослідниця розглядає особливості розвитку музичного й театрального мистецтв на Кременеччині в контексті українсько-польських культурно-мистецьких відносин.

Музичне життя Волині 20–30-х років XX століття, зокрема Кременця, аналізується у дослідженні П. Шиманського, де автор висвітлює культурно-мистецьке життя міста та побіжно розглядає діяльність Музичного канікулярного осередку (МКО) (Muzyczne Ognisko Wakacyjne), який функціонував у Кременецькому ліцеї [47].

Г. Чернихівський у краєзнавчих дослідженнях висвітлив діяльність культурно-освітніх гуртків товариства «Просвіта», які сприяли популяризації театрального, танцювального та хорового мистецтв. Завдяки його зусиллям відроджено імена патріотів, які зробили значний внесок у відродження та популяризацію національної музичної культури (В. Авраменко, Г. Березовський, О. Волошин, І. Гіпський, І. Капітонець, А. Матерський, К. Місевич та ін.) [43].

Одним із актуальних питань у розвідках регіональних досліджень стало вивчення музичного життя Кременця та діяльності навчальних закладів у сфері професійного інструментального виконавства. Так, О. Дедю дослідила викладацький склад учителів музики Волинського ліцею (1805–1833), зазначивши, що «праця в ліцеї професійних музикантів, їх орієнтація в галузі музичної культури та педагогіки дозволила загальноосвітньому навчальному закладу залишити свій слід у процесі становлення професійної музичної освіти на Україні» [10, с. 193].

На думку К. Шамаєвої, педагоги Волинського ліцею не тільки сприяли культурному розвитку краю, а й мали знання й практичний досвід у сфері музичної освіти й просвітництва [44, с. 113].

Музичне та театральне життя Кременця початку XIX століття розкрито у монографії сучасного польського історика Я. Коморовського «Polskie życie teatralne na Podolu i Wołyniu do 1863 roku» [59].

Важливе значення для осмислення культурно-освітньої діяльності Волинського ліцею, зокрема його значення у поширенні музичної культури регіону, є колективна монографія польських учених «Krzemieniec. Ateny Juliusza Słowackiego» за редакцією С. Маковського [62]. Цінним джерелом інформації є спогади учнів та викладачів, з яких черпаємо інформацію про організацію навчального процесу, зміст освітніх програм, викладацький склад та організацію студентського дозвілля.

Україномовний збірник наукових праць «Волинські Афіни 1805–1833» за редакцією С. Маковського і В. Собчука став продовженням дослідження

культурно-освітньої діяльності в ліцеї. Зокрема, висвітлено діяльність Зоріана Доленги Ходаковського – одного із родоначальників слов'янської фольклористики та поета, музиканта, автора збірки «Українки з нutoю» Томаша Падурри, які навчалися у Волинському ліцеї [4].

Вагомим науковим виданням, який об'єднав дослідження українських і польських вчених у вивченні історико-культурної спадщини Кременеччини, є збірник «Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти, науки та культури на Волині в першій третині XX ст.» [21]. Автори відтворили етапи становлення навчального закладу, розкрили процес професіоналізації регіональної музичної освіти, висвітлити роль ліцею міжвоєнного періоду як освітнього й культурного осередку не лише Кременця, але й усієї Волині.

Висвітлення діяльності Кременецького ліцею, як польського освітнього закладу 20–30-х років XIX ст., та відомості про події культурного життя міста черпаємо із видання «*Życie Krzemienieckie*» («Кременецьке життя») та «*Życie Liceum Krzemienieckiego*» («Життя Кременецького ліцею»), які видавалися у закладі. У часописах подано чимало інформації про діяльність МКО Кременецького ліцею, виступи знаменитих польських інструменталістів, гастролі театральних колективів, творчу діяльність місцевих мистецьких колективів.

Цінним виданням цього періоду є «*Muzyczne Ognisko Wakacyjne Liceum Krzemienieckiego*» (Кременець, 1930), у якому відображено організацію, статут та вимоги до претендентів, організацію навчальної та концертної діяльності, аналіз яких дає підстави стверджувати про створення оригінальної системи підвищення кваліфікації вчителів музики.

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції «Вища педагогічна освіта в Кременці 1940–1990 рр.: знахідки, традиції, проблеми та перспективи» (Кременець, 2011) висвітлено діяльність самодіяльних мистецьких колективів Кременецького педагогічного інституту та їхню роль у культурному житті регіону.

У контексті нашого дослідження наголосимо на наукових працях, у яких аналізуються регіональні мистецькі проблеми через призму творчої діяльності відомих постатей. Так, дисертаційна робота А. Кармазіна присвячена питанням конкретизації парадигми національно-історичної тематики творчості М. Вериківського. Науковиця О. Спольська, досліджуючи становлення і розвиток фортепіанного мистецтва Тернопільщини у вимірах регіональної культури, аналізує доробок Б. Климчука [41]. Характеризуючи тенденції розвитку бандурного мистецтва Тернопільщини в контексті української та світової культури, М. Євгенєва розкриває просвітницьку діяльність К. Місевича, Д. Щербини та Д. Гонти.

В аспекті вивчення музичної культури регіону важливим джерелом є енциклопедичні та довідкові видання, які присвячені розкриттю відомостей про відомих особистостей, які народилися чи працювали на Тернопільщині. У «Короткому словнику діячів української музичної культури» за редакцією Б. Водяного зібрано біографічні відомості про діячів, діяльність яких була пов'язана із Кременеччиною: В. Авраменка, Є. Адамцевича, М. Вериківського. Значно більше інформації черпаємо із даних чотиритомного видання Тернопільського енциклопедичного словника.

Головні події культурно-мистецьких процесів, які відбуваються сьогодні на Кременеччині, подано у періодичних виданнях Кременця, зокрема газеті «Замок», яка є друкованим органом Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, на сторінках у соціальних мережах, де викладено інформацію про мистецькі заходи регіону.

Отже, на основі аналізу наукової літератури встановлено, що нині маємо низку публікацій щодо розвитку музичної культури Кременеччини.

1.2. Культурно-мистецька панорама Кременця XIX та першої третини XX століття

Процес розвитку освітнього й культурно-мистецького життя Кременця у XIX столітті розпочався із заснування з ініціативи Тадеуша Чацького та Гуго Коллонтая Вищої Волинської гімназії (1805), яка у 1819 р. була реорганізована у ліцей. За навчальною програмою заклад прирівнювався до Віленського університету, що свідчить про високі стандарти освіти в регіоні.

Т. Чацький запрошує до Кременця відомих вчених, серед яких виділялися професор ботаніки В. Бессер, юрист О. Міцкевич (старший брат Адама Міцкевича), батько Ю. Словацького – професор польської літератури Е. Словацький, художник Ю. Пічман.

Висока організація освітньої діяльності сприяла розвитку обдарованості учнів, імена яких пов'язані зі створенням «української школи» у польській літературі: А. Мальчевський, Ю. Коженювський, Т. Падурра, Я. Совінський та інші.

Хоча у тогочасних навчальних закладах до освітніх програм не було включено обов'язкові предмети Музика та Малювання, за додаткову плату існувала можливість залучати вчителів для їх викладання.

Високий рівень освіченості Т. Чацького позначився на реформуванні освіти, зокрема й музичної. Він вважав, що музична освіта не повинна обмежуватися лише церковною музикою, а прагнув зробити її доступною для ширшого загалу та включити світські форми музикування. Чацький пропонував ввести навчання гри на музичних інструментах у парафіяльних школах, а в головній школі – уроки композиції, вокалу та інструментальної музики [58, s. 180].

Чацький докладав чимало зусиль, аби забезпечити високий рівень викладання музичної освіти у Волинському ліцеї. З усієї Європи було запрошено справжніх професіоналів. Так, Ян (Джованні) Лензі – представник

італійської школи, навчався у Неаполітанській консерваторії, викладав у ліцеї інструментальну музику.

Саксонець Ян Ролле викладав вокал, гру на клавікорді та духових інструментах, а також разом з учнями грав у костелі, що створювало особливу атмосферу для духовного та музичного розвитку вихованців [46, с. 158].

Флейтист Гжегож Байєр, випускник Віденської академії, привносив австрійські музичні традиції. У 1809–1810 рр. в ліцеї працював флейтист Гжегож Байєр, який музичну освіту отримав у Віденській академії.

К. Шамаєва, вивчаючи історичні аспекти діяльності Волинського ліцею, зазначає, що у навчальному закладі проходили випробування, які надавали право провадити вчительську діяльність в освітніх закладах та приватному навчанні дітей. Рівень підготовки кандидатів, який відображений у висновках комісії, підтверджує професійні вимоги, які висувалися до студентів. Приміром, у документі про закінчення Волинського ліцею зазначалося: «У грі на фортепіано виявила знання музики, добру школу, технічну зрілість у виконанні п'єс, при цьому знайома з творчістю славетних піаністів» (зі свідоцтва Софії Бжозовської); «Виявила в теорії чудові знання нових авторів. Гра зі смаком, в стилі нового методу» (зі свідоцтва Анелі Бамбашевської). Для претендентів, які показали недостатньо високий професійний рівень, висновок комісії був такий: «Може вчити початківців» [45, с. 52].

На думку О. Легкун, викладання музики у Волинському ліцеї професійними музикантами, які отримали освіту у різних музичних центрах Європи (Італія, Німеччина, Чехія), підготовка високоосвічених музикантів дають підстави стверджувати, що цей навчальний заклад був значним осередком музичного просвітництва в регіоні [22, с. 409].

Окрім викладачів музики, які працювали у ліцеї, уроки гри на фортепіано давали приватні вчителі, зокрема, С. Грабовський, І. Худоба, Лємох [60, с. 513].

Концертне життя Кременця того часу відбувалося у двох формах: домашні концерти у салонах місцевої знаті та публічні концерти, які влаштовувалися у навчальному закладі. Як згадує учень Волинського ліцею 1819–1823 рр. Ф. Ковальський, у помешканні С. Грабовського відбувалися музичні вечори за участю солістів та струнного квартету: I скрипка – Бензинський, II скрипка – Чернецький, альт – Ю. Ваняучек, віолончель – Сандо [60, s. 513].

Зі спогадів А. Козерадського, який навчався у Волинському ліцеї упродовж 1827–1831 рр., довідуємося про гастролі у Кременці сім'ї Контських: батьків Гжегожа та Анни та дітей – Кароля (скрипка), Євгенії (фортепіано), Антонія та Станіслава (фортепіано), Аполінарія (скрипка) [61, s. 563]. Як відомо, піаніст Антоні навчався у Відні в Тальберга, багато подорожував, поєднуючи сольні виступи із педагогічною діяльністю, Аполінарій і Кароль стали відомими у Європі скрипачами.

Концерти видатних європейських митців, які регулярно гастролювали в Кременці, сприяли музичному та культурному розвитку ліцеїстів та місцевих жителів. У березні 1820 р. на запрошення повітового маршалка Ю. Джевецького у Кременці дала два концерти співачка світової слави А. Каталані, виступав скрипаль К. Ліпінський (1819, 1821, 1829), згодом, у 1847 р., два концерти дав відомий композитор і піаніст Ференц Ліст.

У лютому 1823 р. у Києві, Тульчині, Житомирі, Дубні, Кременці та Львові гастролювала відома польська піаністка та композиторка М. Шимановська. М. Янишин-Прийменко, досліджуючи роль мисткині у розвитку світської музичної культури тогочасного поліетнічного простору України, зазначає, що її талант був «оцінений провідними представниками різних мистецьких сфер – Адам Міцкевич називав її «царицею звуків», Йоган Вольфганг Гете – «богинею музики», Роберт Шуман писав, що *Vingt Exercices et Préludes pour le pianoforte* «презентують найбільш визначні якості, як для жінки-композиторки з якими ми коли-небудь раніше стикалися» [49, с. 2].

У Кременці М. Шимановська у Волинському ліцеї дала три концерти, кошти від одного з яких артистка передала малозабезпеченим кременецьким родинам [59, s. 134].

Вивчаючи концертний маршрут М. Шимановської сучасними українськими містами, О. Сердюк наголошує, що «її інтенсивна концертна діяльність позначена пошуками ефективних засобів художньої комунікації, інноваційністю, креативністю, свободою інтерпретації музичного тексту» [40, с. 192].

Цікавою подією у мистецькому житті Кременця став концерт талановитої восьмирічної піаністки Аделі Павловської (1826) [59, s. 135].

У зв'язку із закриттям у 1833 р. Волинського ліцею та переведенням усієї матеріальної бази до Києва наступного року там було відкрито Університет св. Володимира (нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Згідно із мирним договором, укладеним у Ризі 1921 р., територія Волині опинилася під владою Польщі. Одним із провідних центрів, який відіграв вагомий роль у розвитку музичної культури у Кременці першої третини ХХ ст., був Кременецький ліцей (1920–1939). У його структуру входили освітній комплекс (гімназія імені Т. Чацького, вчительська семінарія, сільськогосподарська школа у с. Білокриниця, середня торгівельна школа, педагогічне училище, народні університети), культурні та наукові центри, діяльність яких стала осередком освіти та культури не тільки Кременця, а й усієї Волині.

Як зазначає О. Легкун, навчальна дисципліна «Музика і співи» входила до обов'язкових предметів, які вивчалися у Кременецькому ліцеї, однак проблема поглиблення музичної освіти й художньо-естетичного виховання відбувалася завдяки навчанню учнів гри на фортепіано та скрипці, аудиторіям (*концерти-лекції – І. М.*) та участі учнів у симфонічному й духовому оркестрах та хоровому колективі [26, с. 43].

Основам фортепіанного виконавства у Кременецькому ліцеї навчали Марія Мрочковська та Ельжбета Крха [28, с. 129].

У 1932 р. Міністерство Вірувань і Публічної Освіти (Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego) Польщі запровадило шкільну реформу та в навчальні програми було введено обов'язкові щомісячні музичні аудиторії-концерти. Ініціатором проведення таких заходів у Кременці був викладач музики та гри на скрипці, керівник симфонічного оркестру та хору Єжи Гаше. Твори ілюстрували викладачі ліцею: М. Мрочковська – фортепіано, Є. Гаше – скрипка, Г. Левицький – віолончель, фортепіанне тріо (М. Мрочковська – фортепіано, Є. Гаше – скрипка, А. Зац – віолончель), мішаний і чоловічий хори, симфонічний оркестр (кер. Є. Гаше) [51, s. 151].

У колонному залі Кременецького ліцею відбувалися концерти за участю відомих польських виконавців. У різний час у Кременці відбулися виступи З. Адамської-Таврошевічової (віолончель), Я. Висоцької-Охлевської (фортепіано), А. Віельгорського (фортепіано), З. Дигата (фортепіано), С. Корвін-Шимановської, А. Міхаловського (бас), Т. Охлевського (скрипка), В. Рачковського (фортепіано), Є. Умінської (скрипка), К. Чекотовського (баритон), М. Шалеського (альт), Г. Штомпки (фортепіано) та інших.

30 листопада 1930 р. відбувся захід, приурочений творчості В. Моцарта та Ф. Шопена, за участю Волинського симфонічного оркестру (кер. Є. Гаше) та лауреата Міжнародного конкурсу ім. Шопена та Міжнародного конкурсу піаністів у Відні Б. Кона, у виконанні яких прозвучав фортепіанний концерт d-moll Ф. Шопена [64, s. 9].

У рамках пропагування творчості Ф. Шопена у 1932 р. жителі Кременця урочисто відзначили Шопенівські дні. Друкований орган Кременецького ліцею «Życie Krzemienieckie» розмістив інформацію Є. Гаше про життєвий і творчий шлях Ф. Шопена та програму святкування, яке відбувалося 16 жовтня 1932 р. Відбувся концерт піаніста Б. Кона, у програму якого увійшли виключно твори Ф. Шопена. Є. Гаше зазначав, що майстерна гра артиста передала темперамент та глибокі почуття композитора [52, s. 40].

У липні 1928 р. у Кременецькому ліцеї під керівництвом професора Варшавської консерваторії Б. Рутковського розпочинає роботу «Muzyczne Ognisko Wakaśujne». Упродовж двохрічного дистанційного навчання у викладачів Катовіцької, Познаньської, Варшавської консерваторій К. Сікорського, В. Рачковського, В. Ляскі, Т. Прейзнера, Т. Охлевського та інших та трьох п'ятитижневих занять у Кременці відбувалося підвищення кваліфікації вчителів співу й музики, керівників хорів, диригентів аматорських оркестрів й інструментальних колективів. Програма навчання передбачала поглиблення навичок гри на скрипці, фортепіано та органі [27, с. 153] (додаток А).

Приміром, у 1930 р. на курсах фортепіанну гру викладали Б. Кон, Джевоцький та М. Мрочковська. Два рази в тиждень відбувалися музичні аудиторії за участю Б. Кона, у яких прозвучали: «Чакона» Й.-С. Баха, «Фантазія» f-moll та «Полонез» As-dur Ф. Шопена, «Фантазія» C-dur Р. Шумана [56, с. 160].

У циклі концертів 1938 р. відбулися концерти фортепіанної музики за участю В. Маркевічової, Я. Висоцької-Охлевської та П. Левицького, де слухачі ознайомилися із творами В. Моцарта, Ю. Зарембського, І. Падеревського, Ф. Шопена та Ф. Ліста [65, с. 359].

Частими гостями на Кременеччині були артисти Волинського українського театру під керівництвом М. Певного, двічі кременецька публіка мала можливість отримати насолоду від виступів Українського Наддніпрянського хору під керівництвом Д. Котка. На сторінках часопису «Życie Krzemienieckie» знаходимо чимало дописів про гастролі оперних та драматичних труп зі Львова, Варшави, Луцька.

Отже, вагомим осередком музичної культури Кременеця на початку XIX століття став Волинський ліцей. Ліцеїсти навчалися музичному мистецтву у викладачів, які отримали освіту в Італії, Німеччині та Франції. Важливий внесок у культурний та естетичний розвиток учнів навчального

закладу та мешканців міста зробили концерти А. Каталані, М. Шимановської, К. Ліпінського та родини Контських.

У 20–30-х рр. XX століття у Кременці сформувалася виконавсько-концертна складова музичного мистецтва. Виконавці європейського масштабу знайомили учнів Кременецького ліцею та місцевих цінителів мистецтва з відомими світовими шедеврами, що сприяло формуванню підготовленої музичної еліти.

РОЗДІЛ II

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО КРЕМЕНЕЧЧИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

2.1. Розвиток хорового мистецтва в регіоні

Хорове виконавство, яке є одним із найдавніших та найдоступніших видів музикування, завжди віддзеркалювало художньо-естетичні та духовні запити українців. У 20–30-ті роки ХХ століття на Кременеччині організовується низька хорових колективів, які зазвичай були створені при осередках товариства «Просвіта». Репертуар переважно складався із українських народних пісень. Виступи просвітянських хорових колективів відбувалися на різних урочистостях, зокрема, на вшануванні пам'яті Т. Шевченка, супроводжували постановки театральних вистав, також хористи брали участь під час богослужінь, що сприяло українізації церкви. Концерти та театралізовані вистави приваблювали велику кількість глядачів, сприяли збереженню та популяризації національних традицій, закладали основи культурного розвитку Кременеччини.

О. Легкун, досліджуючи хорове мистецтво Південно-Західної Волині 20–30-х років ХХ століття, на основі архівних матеріалів відтворила програму проведення Шевченківського вечора у м. Почаїв. Після доповіді про постать Т. Шевченка хоровий колектив під керівництвом С. Жука виконав твори «Учітєся, брати мої», «Ой діброво, темний гаю», «Світе тихий», «Сонце заходить», «Заквітчали дівчатонька», «Заповіт». Завершилося святкування переглядом п'єси «Батраки» у постановці місцевого театрального колективу [24, с. 79] (додаток Б).

Серед хорових колективів Кременця популярність у місцевого населення завоювали хор повітового Союзу кооперативів (кер. А. Герасименко) та хор Союзу кооперативів (кер. І. Капітонець). У їхній репертуар входили українські народні пісні, твори М. Лисенка, К. Стеценка, О. Кошиця, М. Леонтовича.

На сторінках видання «*Życie Krzemienieckie*» вміщена інформація про діяльність учительського хору м. Кременець під керування І. Гіпського, до складу якого входили педагоги, студенти та любителі хорового мистецтва. Репертуар колективу складався із українських і польських народних пісень, творів С. Монюшка «Голубонька», «Сільська серенада», Л. Бетховена «Гімн ночі», Ф. Шуберта «Липа», М. Лисенка «Василечку», М. Колеси «Черевики», С. Танєєва «Схід сонця», Машинського «Мазур», «На полі верба», Віковіча «Мручкові байки», І. Гіпського «Сивий коню» [53, s. 190].

У 1930 р. кураторія Волинського шкільного округу видала розпорядження про створення народних хорів, діяльність яких забезпечувала би культурно-художнє виховання населення шляхом залучення до хорової діяльності. Про популярність хорового мистецтва у Кременецькому повіті на 1934 р. свідчить наявність: 12 хорів Кола сільської молоді, 4 хори відділів Стрілецьких об'єднань, 23 хори Кола колишніх вихованців, 7 хорів, які були організовані згідно інструкції кураторії Луцького шкільного округу в Рівному, 7 вчительських хорів при районних конференціях [63, s. 93].

З метою підвищення професійного рівня диригентів проводилися різноманітні заходи. Як зазначає Б. Савчук, з метою надання фахової допомоги керівникам аматорських хорів, дубенська «Просвіта» з ініціативи С. Козицького організувала місячні диригентські курси, на яких викладав С. Людкевич [39, с. 78].

У 1935 р. при Музичному канікулярному осередку відбулися курси диригентів народних хорів під керівництвом І. Гіпського, по закінченню яких 30 осіб отримали посвідчення диригента хору. Слухачі поглиблювали знання з теорії музики, сольфеджіо, історії музики й народного мистецтва, диригування чотириголосним хором [54, s. 11].

І. Гіпський, який більше 50 років присвятив поширенню хорового мистецтва на Кременеччині, у 1935 р. в журналі «*Młoda wieś*» («Молоде село»), який виходив у Луцьку, розпочинає рубрику «Музичний відділ». На сторінках часопису містяться практичні настанови щодо організації сільських

хорових колективів, висвітлення діяльності курсів підвищення кваліфікації диригентів, інформації про М. Леонтовача, С. Монюшка, М. Лисенка. Для збагачення виконавського репертуару у журналі надруковано одну українську та одну польську народну пісню та методичні рекомендації щодо їхнього виконання, українські народні пісні в аранжуванні І. Гіпського [25, с. 91].

Щорічно у Кременці відбувалися повітові конкурси хорового мистецтва, які сприяли підвищенню виконавської майстерності колективів, популяризації хорової музики, активізації концертної діяльності на Кременеччині.

У 1938 р. у Кременці відбувся конкурс хорів Кола сільської молоді, у якому взяли 7 хорових колективів Кременецького повіту. Хорове мистецтво демонстрували колективи з Дунаєва (кер. І. Бичковський), Матвіївців (кер. І. Лачук), Великого Кунинця, Кушлина, Кімнатки (кер. В. Гаськевич), Старого Почаєва, Жолобів (кер. А. Голубовський). До складу журі входили місцеві хорові диригенти: М. Осько, Ф. Кульчинський, В. Серафімович та Л. Березовський. Конкурс розпочався із виконання твору «Де згода в сімействі» з опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка (керівник І. Гіпський). Кожен колектив пропонував свою інтерпретацію обов'язкових творів С. Монюшка «Кум і кума» та М. Леонтовича «Зелена та й ліщинонька» [55, с. 8].

Історичні перипетії кінця 30-х початку 40-х років позначилися на занепаді культурної діяльності на Кременеччині. Відродження хорового руху пов'язане зі створенням у Кременці Державної Української хорової капели Тернопільського обласного відділу у справах мистецтв. Художнім керівником і диригентом був призначений І. Гіпський. У репертуар колективу входили твори українських та зарубіжних композиторів: М. Лисенка, М. Леонтовича, Л. Ревуцького, О. Кошиця, Ф. Колесси та Р. Шумана, Ф. Шуберта, Й. Гайдна.

У середині 50-х рр. ХХ століття хоровий колектив під керівництвом І. Гіпського працював у Кременецькому педагогічному інституті. Активним учасником культурно-мистецького життя Кременця став хор товариства «Просвіта» (кер. М. Матерський), який у 1991 р. на фестивалі хорів УПАЦ у Львові посів перше місце.

Традиції хорового мистецтва продовжив народний хор Кременецького педагогічного училища (кер. П. Сапіга), до репертуару якого увійшли різножанрові українські народні пісні та твори сучасних композиторів. За високу виконавську майстерність та значну роль у популяризації народного хорового мистецтва колективу у 1982 р. присвоєно звання «народного». У 1984 р. народний хор став учасником республіканського телетурніру «Сонячні кларнети». Сьогодні диригент хору М. Моронжук головним завданням вбачає виховання студентської молоді на кращих зразках українського пісенного фольклору. Численні виступи у навчальному закладі, на районній та обласній сценах, участь у щорічних Шевченківських вечорах сприяють популяризації народної музики та розвитку культурно-мистецького життя регіону.

Активна концертна діяльність камерного хору Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, постійний успіх глядачів зумовлені, насамперед, самобутнім та цікавим репертуаром, оригінальністю й своєрідністю звучання. Першим керівником колективу був Є. Лірський, згодом А. Галішевський. Ось уже впродовж 15 років незмінним хормейстером залишається А. Афанасенко.

Репертуар хору вражає своєю різноплановістю та різноманітністю. Це – духовні твори Д. Бортнянського, М. Леонтовича, К. Стеценка, А. Архангельського, обробки українських народних пісень, твори українських та зарубіжних класиків (М. Лисенка, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, В. Моцарта, Л. Бетховена, Д. Верді, Й. Гайдна) та сучасних композиторів (І. Шамо, Г. Гаврилець, А. Кушніренка та ін.).

Концертна діяльність колективу є дуже різноманітною. Хор бере участь у численних мистецьких заходах, які відбуваються в академії, на районній та обласній сценах.

Значне місце у популяризації хорового мистецтва на Кременеччині посідає традиційний Міжнародний фестиваль духовного співу «Кременецькі хорові вечори «Ave Maria». Започаткований він у 2006 р. з ініціативи Заслуженого діяча мистецтв України, диригента Молодіжного камерного хору ім. Юліуша Словацького Кременецького районного Будинку культури А. Галішевського. Метою фестивалю є «відродження духовності, зміцнення християнських цінностей, культури та моралі українського народу, розвиток духовних традицій вокально-хорового мистецтва, збагачення репертуару хорових колективів творами духовної музики, популяризація кращих надбань музичної скарбниці хорового мистецтва, духовне збагачення молодого покоління» [42, с. 169].

Серед учасників – мистецькі колективи України, Польщі, Румунії, Молдови: архієрейський хор (м. Білосток, Польща), Варшавський міжуніверситетський хор (Польща), молодіжний хор «Рапсодія» (м. Кишинів, Молдова), студентський хор Дрогобицького державного музичного училища ім. Василя Барвінського, хорова капела «Ватра» (м. Стрий), хор священників (м. Дубно), архієрейський хор «Волинські дзвони» (м. Луцьк), хор Почаївської духовної семінарії, хор Свято-Преображенського собору (м. Кременець), зведений хор національного університету «Острозька академія» та Молодіжного камерного хору «Елеос», дитячий хор школи мистецтв ім. Михайла Вериківського та молодіжний камерний хор ім. Ю. Словацького Кременецького районного Будинку культури (додаток В). Також у рамках фестивалю відбуваються виставки старовинних українських ікон, засідання «круглого столу» керівників хорів та майстер-класи відомих диригентів [42, с. 170].

Таким чином, хорове виконавство традиційно було одним із найдоступніших і найпопулярніших видів мистецтв. Численні хорові

колективи, які функціонували на Кременеччині упродовж XX століття, сприяли популяризації українського та зарубіжного репертуару та поширенню культурно-просвітницької й фестивальної діяльності в регіоні.

2.2. Інструментальне мистецтво Кременеччини

У міжвоєнний період на Кременеччині активно розвивається інструментальне виконавство. При «Просвіті» створюються колективи, які супроводжували постановки драматичних творів та брали участь у концертних виступах. Приміром, до складу оркестру с. Мізюринці Кременецького повіту під керівництвом Д. Лавренюка входили скрипки та мандоліни, балалайки, домри. Колектив у своєму репертуарі мав переважно попури з українських народних пісень [27, с. 66].

Розвиток симфонічної музики у Кременці розпочинається зі створення у Кременецькому ліцеї (1920–1939) учнівського оркестру під керівництвом Є. Гаши (додаток Д).

Колектив активно займався концертною й гастрольною діяльністю, що надавало можливість жителям Кременця та Кременецького повіту ознайомитися з кращими надбаннями світової музичної класики у живому виконанні. У репертуар симфонічного оркестру ліцейстів входили різножанрові класичні твори: Й.-С. Баха «Пробудження весни», В. Моцарта «Allegro symfoniczne», Ф. Шопена «Полонез» A-dur, С. Монюшка «Мазурка» та інші.

У 1926 р. у Колонному залі Кременецького ліцею відбулася прем'єра кантати С. Монюшка «Відьма»), яка написана на основі другої частини драматичної поеми А. Міцкевича «Дзяди», у виконанні ліцейного симфонічного оркестру та мішаного хору (понад 60 учасників) під керівництвом Є. Гаши [57, с. 24].

У 1930 р. Є. Гаши на базі ліцейного оркестру організовує Волинський симфонічний оркестр, доповнивши його музикантами військового оркестру

12 полку уланів з Білокриниці, що поблизу Кременця, та місцевими музикантами-аматорами [64, с. 9].

У репертуарі колективу були представлені твори композиторів епохи класицизму, романтизму та сучасних авторів. Як зазначає О. Легкун, оркестр виконував: увертюру Л. Бетховена «Егмонт», увертюру до опери В. Моцарта «Весілля Фігаро», Сюїту g-moll Г. Телемана, «Мазурку» С. Монюшка, «Угорський танець» Й. Брамса, «Думку» А. Вронського, симфонічний триптих Є. Гаше «Епітафія», «Могила» й «Героїка» та інші [23, с. 82].

Відновлення діяльності оркестру припадає на 1956 р., коли на базі Кременецької музичної школи був створений симфонічний колектив під керівництвом Л. Гіпського. У різний час диригентами були Д. Солтерник, І. Заруба, І. Куций, С. Марцинковський. Із 1995 р. народний аматорський симфонічний оркестр функціонує на базі Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (додаток Е).

Репертуар колективу вирізняється широким спектром музичних стилів різних епох, майстерною інтерпретацією творів епохи бароко, класичних творів українських та зарубіжних композиторів, сучасних, джазових й естрадних композицій. У репертуарі оркестру увертюри Л. Бетховена «Егмонт» та «Коріолан», Концерт для фортепіано з оркестром Е. Гріга a-moll (І ч.), Незакінчена симфонія Ф. Шуберта (І ч.), Українська симфонія Е. Ванжури, «Запорізький марш» Є. Адамцевича, музика до кінофільму «Професіонал» Е. Морінконе, П. Анка «Мій шлях», «Веретено» Є. Рохліна та інші.

Вперше у Кременеці у виконанні колективу прозвучав фрагмент поеми для баса та симфонічного оркестру М. Вериківського «Чернець» (соліст В. Іванюк) [23, с. 83].

В аспекті розвитку вокально-інструментального виконавства на Кременеччині заслуговує уваги бандурне мистецтво.

Досліджуючи стан кобзарського виконавства на теренах Кременеччини, М. Євгенєва зазначає, що «на лютні грав відомий

представник «української школи» в польській літературі А. Мальчевський (1793–1826)», а на торбані – відомий поет, автор нотної збірки «Українки з нutoю» Томаш (Тимко) Падурра (1801–1871), які обидва були вихованцями Волинського ліцею [14, с. 123].

У 1938 р. кременецький часопис «*Życie Krzemienieckie*» помістив інформацію про святкування 10-річчя Музичного канікулярного осередку. Упродовж трьох годин на всю Польщу транслявалися виступи кременецьких артистів. Зокрема, 90-річний мешканець с. Борщівка, що поблизу Почаєва, Ф. Нагірний виконав у супроводі ліри «Кант про Почаївську Божу Матір» і гумористичну пісню «Хома та Ярема» [50, s. 303].

Вагомий внесок у розвиток бандурного мистецтва на Кременеччині упродовж 20–40-х рр. XX століття зробив Кость Місевич (1890–1943) – громадсько-політичний діяч, педагог, активний популяризатор бандурного мистецтва. Він провадив активну концертну діяльність, як соліст, у складі тріо бандуристів з Д. Гонтою та Д. Щербиною та дуету з Д. Гонтою.

Оселившись у 1929 р. у с. Млинівці поблизу Кременця, К. Місевич навчає гри на бандурі дружину Маргариту Боно (Бжеську), яка закінчила Київську консерваторію по класу фортепіано та вокалу. У складі дуету вони виступають у різних містечках і селах Кременецького повіту на урочистостях, які організовувало товариство «Просвіта» (додаток Ж).

У репертуарі К. Місевича були різножанрові твори: думи, історичні, козацькі, стрілецькі, жартівливі пісні, танцювальні композиції.

Досліджуючи сторінки життєпису К. Місевича, О. Легкун на основі архівних матеріалів встановила репертуар бандуристів, з яким вони виступали 1938 р. у Почаєві на Шевченківському святі: «В ночі на могилі», «Ой Морозе-Морозенку», «Гей, на горі січ іде» – мелодія, «Ой нема, нема», «Їхав стрілець на війноньку», «Гей, чого ж ти дубе», «За лісом не бачу», «Стоїть явір над водою», «Харківська» – мелодія, «В зеленім гаю», «Подільська» – мелодія, «Подільський козачок» – мелодія [27, с. 84].

К. Місевич займався і виготовленням бандур, які мали 10–12 басів і 18 приструнків, настроєних діатонічно. Сьогодні один із його інструментів зберігається у Кременецькому краєзнавчому музеї (додаток 3). Одночасно працює над власним підручником гри на бандурі, який, на жаль, втрачено.

З жовтня 1941 р. К. Місевич активно займається педагогічною діяльністю, заснувавши клас бандури у Кременецькій музичній школі, що стало початком формування професійної бандурної школи на Кременеччині. Свій досвід він передав плеяді бандуристів – М. Боно-Місевич, О. Глуккові, В. Гончару, С. Кіндзерявому-Пастухову, Л. Кострицькому, А. Ковальчуку, братам С. і А. Малюцам, І. Нагаєвському, Ю. і П. Свідерським, Ю. Сінгалевику Б. Чайковському, С. Чорнобаю, З. Штокалку, О. і В. Штулям. [14, с. 125].

Значна роль у розвитку та популяризації бандурного мистецтва Кременеччини належить народній капелі бандуристів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Розпочав цей колектив свою творчу діяльність із ансамблю бандуристів, який був створений 1971 р. у педагогічному училищі (кер. І. Кир'янчук). Під керівництвом А. Левко колектив переріс у капелу бандуристів та став відомим далеко за межами Кременця і області. У 1973 р. капелі бандуристів присвоєно звання «Народний самодіяльний колектив». Завдяки активній діяльності керівників капели різних років – О. Бистрицької, О. Вальчук, І. Харамбури – у молоді зростає інтерес до ансамблевого музикування на бандурі, що сприяє популяризації та подальшому розвитку бандурного мистецтва в регіоні.

Традиції кобзарського мистецтва на Кременеччині відроджують наприкінці 80-х рр. ХХ ст. В. Жданкін, В. Непом'ящий, О. Данилюк, Д. Губ'як. У 1989 р. В. Жданкін став володарем Гран-прі першого фестивалю «Червона рута». Він – автор багатьох пісень і балад, зокрема «Балада про Кременець», виконавець старовинних українських пісень XVI–XVIII ст.

В. Непом'ящий – кобзар, гітарист, автор низки пісенних творів, лауреат Всеукраїнського фестивалю «Червона рута», лауреат Всеукраїнського фестивалю авторської пісні та співаної поезії «Оберіг», дипломант Всеукраїнського фестивалю «Тарас Бульба», володар Гран-прі на Всеукраїнському фестивалі козацької пісні «Байда».

Проведення конкурсів і фестивалів бандурного мистецтва у Кременці стало важливим поштовхом до активізації просвітницької діяльності бандуристів.

У 2000-х роках у Кременці відбулися два Всеукраїнські фестивалі «Кобзарські сезони Волині» (2005, 2006). У першому фестивалі брали участь відомі українські кобзарі – В. Єсипок, В. Горбатюк, Е. Драч, Тарас і Святослав (батько і син) Силенки, В. Левандовський та кременчани В. Жданкін та В. Непом'ящий.

У 2009 р. завдяки автору проєкту Д. Губ'яку на базі Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка відбувся I регіональний фестиваль-конкурс кобзарського мистецтва ім. Костя Місевича «Кобзарська ватра», у якому брали участь музиканти Тернопільської, Рівненської, Волинської, Львівської та Івано-Франківської областей. Виступи бандуристів оцінювало високопрофесійне журі під головуванням професора Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка, народної артистки України Л. Посікіри.

Таким чином, проведення фестивалів і конкурсів бандурного мистецтва за участю відомих бандуристів і кобзарів свідчить про відродження й популяризацію традицій давнього кобзарського мистецтва, сприяє обміну мистецьким досвідом та підвищенню професійного виконавського рівня.

РОЗДІЛ III

ФОРТЕПІАННЕ МИСТЕЦТВО КРЕМЕНЕЧЧИНИ

3.1. Кременецька школа мистецтв як осередок професіоналізації фортепіанного мистецтва

Одним із головних завдань вітчизняного музикознавства є вивчення історичного розвитку та сьогодення регіональної музичної культури й освіти. Культурні та освітні реформи в Україні зумовили зацікавлення науковців до дослідження традицій, досвіду та інновацій у галузі початкової музичної освіти.

Основним центром музичної культури міста Кременець є школа мистецтв, яка по праву має статус однієї із кращих мистецьких шкіл Тернопільської області. Діяльність Кременецької музичної школи знайшла відображення на шпальтах регіональної преси у дописах В. Войтка, О. Головатюка, Р. Ленчука, Г. Чернихівського та інших.

Першим директором Кременецької музичної школи, яка була організована у 1939 році, був П. Зон. П'ятеро педагогів, серед яких М. Чистосердова (випускниця Петербурзької консерваторії, клас викл. А. Рубінштейна), К. Кузнецова (випускниця Львівської консерваторії) навчали 17 учнів гри на фортепіано, скрипці та духових інструментах. Поступово розширюється викладацький склад, збільшується кількість дітей, які виявили бажання опанувати гру на певному музичному інструменті й отримати основи музичної освіти. На 1 вересня 1940 року у школі працювало 15 викладачів, серед яких піаністи: Є. Крха, С. Цендер, М. Чистосердова [33, с. 6].

На жаль, під час Другої світової війни наприкінці червня 1941 року навчальний заклад припиняє свою роботу.

Рішенням Виконкому Тернопільської обласної Ради депутатів трудящих від 2 червня 1944 року було відкрито Кременецьку музичну школу

[35, арк. 29 зворот], хоча навчання в ній розпочалося 5 квітня. На посаду директора музичної школи було призначено І. Гіпського, який очолював колектив упродовж 32 років. На фортепіанному відділі працювали викладачі: М. Чистосердова, О. Григорович, З. Васільєва, Н. Вишневська, Й. Рутковський [35, арк. 34].

Завдяки організаторському таланту керівника було відкрито нові спеціальності, створено учнівські оркестри та ансамблі, колективи художньої самодіяльності.

У 1945/46 н.р. засновано духовий оркестр (кер. Ю. Гойдало), у 1951 – перший на Тернопіллі дитячий оркестр народних інструментів (кер. С. Пендюра), у 1955 – вперше в області у музичній школі відкрито клас віолончелі. У 1956 р. з ініціативи І. Гіпського організовано симфонічний оркестр. У 1949 р. на базі школи відбулася перша обласна конференція учителів музичних шкіл, що засвідчило високопрофесійну діяльність педагогічного колективу [25, с. 92].

Учні та викладачі фортепіанного відділу школи проводять цикли культурно-просвітницьких концертів для учнів та жителів міста. Так, 17 жовтня 1949 р. відбувся концерт пам'яті Фридерика Шопена. Виконання випускником Л. Гіпським Етюд ор. 10 №12, Полонезу ор. 40 №1, Вальсу ор. 64 №7, Фантазії-експромту ор. 66 свідчить про професійний рівень виконавської майстерності.

Завдяки архівним документам довідуємося про склад учнівського колективу музичної школи у 1949 р. Із загальної кількості 149 учнів на фортепіанному відділі навчалося 73 учні. Вагомих успіхів у навчанні досягли Г. Лисенко, Н. Данилевич, В. Андрієвська, О. Бінська, Н. Польова [37, арк. 15].

Нове покоління викладачів – колишніх випускників школи – внесли значний внесок у музичне виховання учнівської молоді, дбайливо зберігаючи традиції своїх попередників. Серед них: С. Андрущенко, М. Баскакова, Н. Огненко, Г. Козачок, Т. Лірська, О. Ромашевська, Г. Сазанська, Л. Урлюк,

А. Фурманчук, Л. Шурак та інші. Згодом педагогічний колектив поповнили випускники Тернопільського музичного училища: Л. Ковальчук, Л. Матерська, Н. Попенко, Н. Хомишина та інші.

У різний час фортепіанний відділ очолювали: С. Андрущенко, М. Баскакова, Н. Камінська, Л. Ковальчук, Г. Козачок. Сьогодні відділом керує старший викладач Т. Метельська [29, с. 74].

У 1967 р. на базі фортепіанного відділу було проведено семінар викладачів музичних шкіл Тернопільської області. В 1973 р. – семінар-практикум викладачів фортепіано та струнних інструментів, у якому взяли участь викладачі Київської консерваторії Ю. Полянський та І. Рябов. Сьогодні відділ співпрацює у сфері мистецької, наукової, навчально-методичної та концертної діяльності із викладачами Рівненського музичного фахового коледжу та Тернопільського мистецького фахового коледжу імені Соломії Крушельницької.

Педагоги постійно удосконалюють методику викладання фортепіано, опановують інноваційними формами роботи з учнями, систематично підвищують фахову кваліфікацію. Традиційними стали проведення відкритих уроків, майстер-класів, відвідування методичних семінарів та вебінарів, які сприяють підвищенню професійного рівня викладачів та поширенню власного педагогічного досвіду. Сольні виконавці, фортепіанні дуети та квартет викладачів є постійними учасниками звітних концертів школи, творчих заходів.

Кращі вихованці фортепіанного відділу стали лауреатами і дипломантами міжнародних, всеукраїнських, обласних і регіональних конкурсів. Приміром, на обласному конкурсі «Творчість юних – 2025» призові місця отримали: Т. Тарасюк (І місце, викл. Т. Метельська), О. Зінькова (ІІ місце, викл. Н. Кравчук).

Успішною для учнів фортепіанного відділу стала участь у ХХІ обласному двотуровому конкурсі юних піаністів ім. В. Барвінського (Тернопіль, 2025): І місце – В. Гураль (викл. Н. Мощенко), ІІ місце –

С. Пуцькалець (викл. К. Оболончик), III місце – М. Велічук (викл. В. Остапчук) [20].

Кременецька школа мистецтв за 85 років діяльності фортепіанного відділу випустила понад 900 учнів, виховала кілька поколінь талановитих особистостей, майже третина з яких стали професійними музикантами та науковцями.

Серед випускників фортепіанного відділу Н. Очеретовська – докторка мистецтвознавства, професорка, завідувачка кафедри теорії музики Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського; М. Скібінецька – викладачка Львівської музичної школи-інтернату ім. С. Крушельницької (нині Львівський державний музичний ліцей імені С. Крушельницької); Б. Сегін – композитор та музичний менеджер, лауреат премій імені Левка Ревуцького (2004) та Бориса Лятошинського (2019); О. Шак – заслужений артист України, композитор та співак; Т. Прокопович – кандидатка мистецтвознавства, доцентка та Ж. Даюк – кандидатка педагогічних наук, доцентка Рівненського державного гуманітарного університету; О. Легкун – кандидатка мистецтвознавства, доцентка Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка; А. Іванюшенко – викладачка Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка, керівниця Оркестру барокової капели Академії; Н. Галактіонова – професорка Музичної академії в Брюсселі та інші.

Отже, діяльність фортепіанного відділу Кременецької школи мистецтв відіграє важливу роль у формуванні музичної освіти та культури регіону, є вагомим осередком професіоналізації фортепіанного мистецтва. Високопрофесійна діяльність педагогів у вихованні юних піаністів представлена нагородами учнів за участь у численних конкурсах та фестивалях.

Випускники відділу працюють сьогодні у школах мистецтв, мистецьких фахових коледжах, закладах вищої освіти різних регіонів України та за кордоном.

3.2. Мистецькі проєкти та фестивалі в контексті розвитку фортепіанного виконавства в регіоні

Невід'ємною частиною культурно-мистецького простору сучасного Кременця стали різноманітні музичні проєкти та фестивалі фортепіанної музики. Потужним центром музично-культурної інфраструктури регіону є Обласний літературно-меморіальний музей Юліуша Словацького. З 2012 р. у музейному салоні Саломеї відбувається «Свято роялю». Рояль «Калісія» польської письменниці з Португалії Марії Данілевич-Зелінської є не тільки оригінальним експонатом експозиції, яка відтворює епоху романтизму, але й звучить під час літературних читань, конференцій [31, с. 468].

У традиційному щорічному «Святі роялю» беруть участь викладачі та студенти Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Тернопільського фахового коледжу імені Соломії Крушельницької, Кременецької школи мистецтв ім. Михайла Вериківського, Львівської національної музичної академії ім. Миколи Лисенка, відомі музиканти Тернопільщини, Рівного, Житомира.

Заходи були приурочені До Міжнародного дня Європи (2017, 2024), до 210 річниці від дня народження угорського композитора й піаніста Ференца Ліста (2021), Дню пам'яті Героїв (2023). У 2022 р. «Свято роялю» під гаслом «Рояль між війною і тилом» присвячувався воїнам, які, захищаючи Україну, стоять на захисті нашої незалежності від 2014 року [38].

Із 2005 р. у музеї проходить українсько-польський літературно-мистецький фестиваль «Діалог двох культур», присвячений дослідженню творчості польського поета Юліуша Словацького, який народився у Кременці. У рамках фестивалю відбулися концерти відомих піаністів: Е. Волянїна (Польща) у 2006 р., Є. Осовської (Польща) та Л. Романюк (Україна) у 2007 р. [12], М. Вільчек-Баки (Краків) у 2015 р. [11], І. Добриніна (Кременець) у 2018 р., І. Яловської (Львів) у 2022 р., І. Рябова (Київ) у 2023 р. [13] та ін.

Приміром, у 2023 р. на науковій конференції «Діалог культур – 2023» у Кременці із доповіддю «Особливості творчого стилю Василя Барвінського у фортепіанній музиці (до 135-ї річниці від дня народження)» виступив І. Рябов – піаніст, лауреат міжнародних конкурсів, доктор філософії, доцент Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. На мистецькому вечорі він виконав твори В. Барвінського та А. Ляховича – українського композитора, піаніста та музикознавця.

Ще один концерт І. Рябова у музеї Юліуша Словацького відбувся наприкінці березня 2023 р. Піаніст виступив із яскравою концертною програмою, у яку увійшли твори В. Барвінського, Ф. Шопена, В. Моцарта та Е. Гріга (додаток К).

У салоні Саломеї Словацької неодноразово відбувалися концерти С. Лопушинського – випускника Варшавського музичного університету ім. Фридерика Шопена по класу клавесину, всесвітньо відомого піаніста, єдиного в Польщі клавесиніста, джазового імпровізатора [19]. С. Лопушинський – лауреат багатьох міжнародних конкурсів, зокрема, II місце в Concorso Internazionale di Esecuzione e Composizione Musicale in Castellana Grotte (Італія, 2012); I місце в VI International Competition Duets with Harp (Цешин, 2015); I місце у II Wanda Landowska Concorso Internazionale di Clavicembalo w Ruvo di Puglia (Італія, 2015); Grand Prix (Словенія, 2016). У концерті прозвучали твори Й.-С. Баха, Ф. Шопена та сучасних композиторів.

С. Лопушинський відомий своєю активною суспільною позицією. Із 26 лютого 2022 р. він реалізує гуманітарні транспорти на території всієї України – зі Львова, через Київ, Харків аж до лінії фронту. У листопаді 2022 р. артист дав сольний клавесинний концерт у Нью-Йорку і весь дохід від концерту переказав на допомогу Україні. Окрім гуманітарної діяльності, С. Лопушинський втілює концертні проекти, у тому числі і в Україні.

У 2023 р. у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка започатковано Всеукраїнський фестиваль

інструментального виконавства «VIRTUOSO-2023», у якому брали участь відомі українські виконавці, лауреати міжнародних конкурсів зі Львова, Тернополя та Києва [5]. До складу Організаційного комітету Фестивалю увійшли представники місцевої влади та викладачі кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання КОГПА ім. Тараса Шевченка: С. Гуральна – голова комітету, кандидатка мистецтвознавства, доцентка, голова Центру органної та літургійної музики; Г. Бобровська – начальник відділу культури та туризму Кременецької міської ради; І. Ратинська – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри; О. Легкун – кандидатка мистецтвознавства, доцентка; Світлана Олійник та Юлія Мельник – асистентки кафедри.

У рамках фестивалю відбулися майстер-класи та концерти піаніста О. Кирилюка (Тернопіль), львівського дуету піаністів «PIANO DUO» у складі Н. Зубко і П. Довганя, доцента Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського І. Рябова.

Розпочав фестиваль майстер-клас на тему «Виконавська майстерність у творах Й. С. Баха та Л. Бетховена» від О. Кирилюка – піаніста, лауреата міжнародних та всеукраїнських конкурсів, аспіранта (асистента-стажиста) Віденської академії музичного мистецтва та виконавства ім. Ф. Гульди (клас проф. Філіпа Раскіна).

Продовжили програму фестивалю майстер-клас на тему «Подолання типових труднощів при вивченні етюдів» від Н. Зубко – старшого викладача кафедри спеціального фортепіано Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка, дипломантки мистецької програми міністра культури Польщі «Gaude Polonia» та майстер-клас на тему «Художність виконання п'єс» від П. Довганя – лауреата міжнародних конкурсів ім. М. Лисенка та І. Падеревського, кандидата мистецтвознавства, заслуженого діяча мистецтв України, доцента кафедри спеціального фортепіано Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка.

Наступний майстер-клас на тему «Легкі сонати віденських класиків» відбувся за участю І. Рябова – піаніста і педагога, лауреата міжнародних конкурсів, кандидата мистецтвознавства, доцента Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського.

Слід відзначити, що концертні виступи у рамках фестивалю О. Кирилюка («Виконавська майстерність у творах Й. С. Баха та Л. Бетховена»), Н. Зубко та П. Довганя («Захоплююча спадщина українських композиторів»), І. Рябова («Романтизм у творах Ф. Шопена та В. Косенка») ознайомили присутніх із жанрово-стилістичними творами для фортепіано композиторів різних епох.

На урочистому закритті Всеукраїнського фестивалю інструментального виконавства «Virtuoso-2023» виступили викладач Фахового коледжу КОГПА ім. Тараса Шевченка О. Дацюк (концертмейстер здобувач Академії Ю. Гребініченко), у виконанні яких прозвучав Ноктюрн» Ф. Шопена. Здобувач І. Матвійчук (клас викл. О. Легкун) вразила твором із кластерною технікою виконання Дж. Шмідта «All of me». Справжнє захоплення глядачів викликали твори для фортепіано з камерним оркестром (керівник В. Козачок) М. Шентюрк «Сльози» (солістка – викладачка Академії Ю. Мельник) та М. Скорика «Естрадна п'єса» (солістка С. Гуральна) [7].

У залі Гуго Коллонтая Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка відбулося кілька благодійних концертів відомого японського композитора та піаніста Темпея Накамури, який у своїй творчості майстерно поєднує такі музичні стилі як джаз, класика та рок [32] (додаток Л).

У концертних програмах прозвучали твори «Ichigo-Ichie» (Carpe-Diem), «Love's Demise», «Castle in the Sky», «RISING SOUL» LOVE (для борців з COVID-19), «Spiritual Road», «Merry Christmas, Mr. Lawrence», «Phoenix» і Гімн Японії.

До своєї програми Темпей Накамура включив Гімн України, знаний у всьому світі «Щедрик», власну обробку української пісні «Ніч яка місячна» та музичний дарунок кременчанам «Душевний час у Кременці».

Таким чином, мистецькі проєкти та фестивалі фортепіанної музики, які відбуваються у Кременці, репрезентують кращі досягнення національного та світового фортепіанного мистецтва. Концертні програми мистецького проєкту «Свято роялю», «Діалогу двох культур», Всеукраїнського фестивалю інструментального виконавства «Virtuoso-2023», виступів відомих українських та закордонних піаністів сприяють збагаченню культурного рівня слухачів й формуванню високопрофесійного фортепіанного середовища Кременця.

3.3. Фортепіанна спадщина Михайла Вериківського та Богдана Климчука

Фортепіанний доробок композиторів Кременеччини відносно невеликий за кількістю творів, проте вони репрезентують регіональну музичну традицію.

Одним із першим композиторів, який звернувся до написання творів для фортепіано, був уродженець Кременця Михайло Вериківський (1896–1962). Навчаючись у Кременецькому комерційному училищі формується творчий світогляд Вериківського, що проявився у перших композиторських спробах, зокрема «Елегії» для фортепіано.

Упродовж 20–30-х рр. XX століття М. Вериківський створює «П'ять прелюдій», «Вальс», «Етюд» (1920), «Три прелюдії» (1920–1923), «Сонатне алегро» (1922), «Танець», «Войовничий марш» (1923–1924), «Весняні танці» (1930).

На думку І. Гринчук та Т. Грищенко, інтерпретація композиторського доробку потребує глибокого розуміння не лише його унікального музичного мислення, але й «осмислення широкого культурологічного контексту

експериментів і пошуків нової музичної мови, її виразових засобів, зокрема ладо-гармонічних, у контексті плюралізму стилів і стилістик у європейській та українській музиці 1920–1930-х рр., у середині минулого століття загалом» [9, с. 121].

У 1969 р. у київському видавництві «Музична Україна» вийшли друком «14 маленьких прелюдій в гармонічній системі ладового ритму» з присвятою Б. Яворському. Як згадує молодша донька композитора О. Вериківська, батько пропонував кілька варіантів назви збірки, зокрема «Маленькі однотональні п'єси для фортепіано в тональності До простих і подвійних ладів мажорного, мінорного, мажоро-мінорного (кільцевого), збільшеного, зменшеного» [2, с. 29].

На думку В. Клима, прелюдії М. Вериківського «один з найраніших в українській радянській музиці прикладів свідомого переосмислення конструктивної дії класичних тональних тяжінь у лаконічних художніх начерках, де утворювалися нові функціональні зв'язки вертикально-горизонтальних структур на засадах новаторської модальної техніки» [18, с. 10].

Зацікавлює виконавців та слухачів фортепіанний цикл М. Вериківського «Волинські акварелі» (1943) – «п'ять програмних п'єс на білих клавішах», об'єднаних однією художньою ідеєю, ангемітоновим звукорядом (пентатонікою) [8, с. 81] (додаток М).

Цикл складається із п'яти програмних п'єс: «Поганське місто Велинь», «Вечір в Авратинських горах», «Комедіанти на контрактовому ярмарку в Дубні. 1774 рік», «На Свитязькому озері», «Весняні ігрища біля Дівочого озера перед облогою Батиєм Кременецької фортеці. 1240 рік», назви яких, на думку О. Легкун, «свідчать про глибоке знання історії Волині та Кременеччини» [30, с. 54].

Слід зазначити, що назви п'єс під час роботи над циклом зазнали модифікації. Так, у третій п'єсі замість дати XVIII століття було

конкретизовано 1774 рік, а в останній частині на основі історичних фактів уточнено місце та рік подій.

У назві твору композитор звертається до дефініції «акварель», яка характерна для живопису, що налаштовує слухача на сприймання колоритних музичних замальовок. Мальовничі пейзажі рідної землі зображено у 1, 2 та 4 п'єсах, портретний жанр представлено у 3 та останньому номері.

Як зазначають О. Горбач та І. Гринчук, цикл «Волинські акварелі» відзначається картинністю, імпресіоністичним «звукописом», поєднанням архаїчної споглядальності «пейзажних» замальовок з портретною характерністю (третя п'єса) та з динамічним дійством (остання п'єса) [8, с. 83].

Перша п'єса циклу «Поганське місто Велинь» створює образ заходу сонця над древнім волинським містом із звуками дзвонів, які доносяться здалеку (пусті кварта, квінти, сексти). Форма твору – варіантна, повторювальний період із 10 тактів зі вступом та фінальним акордом. Написана у темпі *Larghetto* з контрастним зіставленням штрихів *staccato* та *legato*. Розпочинається він однотоковим вступом, у наступних 4 тактах у низькому регістрі викладено основну тему, яка має діапазон великої терцедеціми (приклад 1).

Приклад 1

М. Вериківський. «Поганське місто Велинь» (такти 1–5)

Larghetto

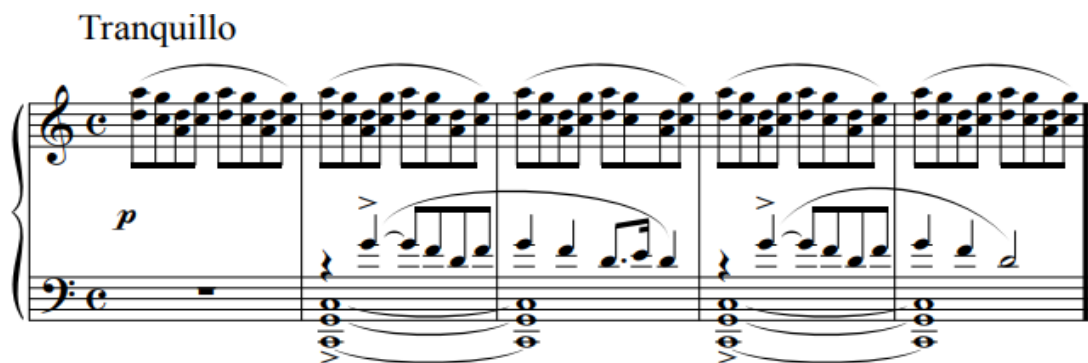
Плавне, спокійне розгортання мелодії на фоні квартово-секундових інтонації акомпанементу допомагають створити образ давнього, проте зниклого міста.

Наступні 2 такти, які повторюються двічі, носять танцювальний характер. Завершується твір кадансуванням із четвертними нотами у басовій партії, яке охоплює 2 такти із повторенням.

До пейзажної тематики належить друга п'єса циклу «Вечір в Авратинських горах», яка написана у простій тричастинній формі з контрастним середнім розділом. Розпочинається однотоковим вступом, який викладений у правій руці кварто-квінтовими інтервалами, що виконують функцію акомпанементу. Основна мелодія викладена у межах чистої кварта в обсязі 2 тактів, що повторюються у незначній видозміні (приклад 2).

Приклад 2

М. Вериківський. «Вечір в Авратинських горах» (такти 1–5)

Тема середнього розділу викладено у межах великої терцеціми обсягом 3 такти, які повторюються двічі, що об'єднує п'єсу із попереднім номером циклу. Завершує твір кода, яка складається із 7 тактів.

Контрастним номером до двох перших п'єс є «Комедіанти на контрактовому ярмарку в Дубні. 1774 рік», яка змальовує портрети мандрівних музикантів (приклад 3).

Приклад 3

М. Вериківський. «Комедіанти на контрактовому ярмарку в Дубні. 1774 рік» (такти 1–8)

Написана п'єса у простій тричастинній формі. Для крайніх частин характерна витончена мелодія з акцентованими нотами та легким акордовим супроводом. Середня частина з акцентами та «сфорцандо» створює атмосферу музичних виступів мандрівних музикантів епохи Середньовіччя (приклад 4).

Приклад 4

М. Вериківський. «Комедіанти на контрактовому ярмарку в Дубні. 1774 рік» (такти 9–12)

Кода із 9 тактів складається із трьох двотактових ланок із наступним пасажем та фінальними акордами.

Четвертій п'єсі – «На Свитязькому озері» – притаманна пейзажність. Широка і наспівна мелодія, одноманітний супровід передають атмосферу

спокійної літньої ночі. П'єса написана у тричастинній формі зі скороченою репризою.

Приклад 5

М. Вериківський. «На Свитязькому озері» (такти 1–5)

Завершує цикл твір «Весняні ігрища біля Дівочого озера перед облогою Батиєм Кременецької фортеці. 1240 рік», який сповнений архаїчної танцювальної стихії. Перша виконавиця «Волинських акварелей» О. Вериківська зазначала, що «останній номер циклу – шалені, напористі і бешкетні танці дівчат» [1, с. 16].

Форма п'єси у порівнянні із попередніми більш розгорнута. На думку А. Кармазіна, «вона має повільну інтродукцію, яка поєднується зі складною тричастинністю, що у свою чергу наближається до рондо (триразове повернення основної теми у швидкому русі) та водночас має риси варіаційності (зміна регістрів та фактури у її викладі)» [15, с. 171] (прикл. 6).

Приклад 6

М. Вериківський. «Весняні ігрища біля Дівочого озера перед облогою Батиєм Кременецької фортеці. 1240 рік» (такти 1–8)

У 1950-му р. М. Вериківський розпочав роботу над Концертом для фортепіано з оркестром, чернетки якого зберігалися у родинному архіві композитора (додаток Н).

Дослідник творчого доробку М. Вериківського А. Кармазін редагував рукопис відповідно до авторського задуму. Вперше твір прозвучав 2011 р. у Київській школі мистецтв № 2 імені Михайла Вериківського (соло – А. Усова, партія оркестру – Л. Гудович).

Через 14 років, у 2025 р., відбулася світова прем'єра Фортепіанного концерту М. Вериківського у Львівському органному залі у виконанні А. Макаревича та Академічного симфонічного оркестру Луганської обласної філармонії під орудою І. Остаповича.

На думку Р. Гавалюк, «концерт є масштабною одночастинною композицією поемного типу. В широко розбудованій сонатній формі наявні риси завуальованої симфонічної циклічності й наскрізне значення сполучної партії. Це – лірико-драматичний концерт, де віртуозна партія соліста мислиться як «перша серед рівних» у потужному комплексі оркестрової тканини потрійного складу з вібрафоном і розширеним комплектом ударних» [6].

Климчук Богдан Каленикович (нар. 1945 р.) – український композитор, який зробив вагомий внесок у розвиток професійної композиторської школи на Тернопільщині. Його творчість позначена глибоким національним змістом, поєднанням традиційної музичної спадщини з сучасними засобами музичної виразності. Завдяки своїй діяльності він значно вплинув на формування музичної культури краю та сприяв розвитку музичної освіти в регіоні.

Народився композитор у селі Піщатинці Шумського району Тернопільської області в сім'ї священника. Навчався у Львівській консерваторії у Дезидерія Задора, Лешека Мазепи, Андрія Нікодемівича та Романа Сімовича. За роки викладацької діяльності у Тернопільському музичному училищі імені С. Крушельницької виховав багатьох сучасних

композиторів: Дмитра Губ'яка, Ольгу Драгомирецьку, Івана Небесного, Богдана Сегіна, Ігора Уруського, Сергія Хоміцького [3, с. 89].

У своїй творчості Б. Климчук звертався до написання різножанрових творів, зокрема симфонічних, вокально-хорових, камерно-інструментальних. Фортепіанна музика представлена збірками «10 дитячих п'єс для фортепіано» (1996) та «Пам'яті Юліуша Словацького. Дві «Кременецькі» п'єси для фортепіано: Бона (Пасакалія), Іква (Рондо)» (2002).

Цикл 10 дитячих п'єс для фортепіано написаний для учнів-початківців, наповнений відображенням різноманітних дитячих переживань та настроїв, є технічно доступним. Як зазначає О. Спольська, «п'єси Б. Климчука орієнтуються на стилі музики ХХ століття, вони є її своєрідною антологією, спеціально створеною для дітей з метою їх знайомства з тими музичними пластами, які в той час були маловідомими широкому загалу» [41, с. 164].

Образний зміст творів віддзеркалює пейзажні замальовки («Краплі дощу», «Сонячний промінь»), танцювальну («Східний танець», «Маленький вальс Наталки») та пісенну музику («Українська мелодія»), світ дитячих розваг («Гра»). Завершальна п'єса «Професор» змальовує портрет композитора, який знайомить учнів зі світом музики, формує їхні художні смаки та розвиває творчі здібності.

У контексті розвитку фортепіанного мистецтва Кременеччини чільне місце займають дві «Кременецькі п'єси» Б. Климчука. Автор присвячує їх уродженцю Кременця Юліушу Словацькому – одному із найвидатніших польських поетів та драматургів епохи романтизму. Композитор зазначає: «Моя Батьківщина – це величезні кременецькі пагорби, мальовничі сади Волині, тихі береги Ікви. Моя Батьківщина – це вірш поета «Якщо ти будеш у моїй країні...» Ніхто в світі з поетів, мабуть, не любив так своє – і моє – рідне місто Кременець, як Юліуш Словацький. Майже два десятиліття поруч з будинком, де народився й виріс великий польський поет, син двох Вітчизн – Польщі та України, проходили моє дитинство і юність. Романтичне й загадкове мереживо образів його творів непомітно переплелось в моїй

творчій уяві й перейшло в ноти двох «Кременецьких» п'єс для фортепіано: «Бона» та «Іква». Бона та Іква – це велич і лірика, це два контрастних символи, в яких черпав натхнення геній Юліуша Словацького» [17].

Розпочинає цикл п'єса під назвою «Бона». За історичними відомостями, упродовж 1536–1556 рр. Кременецьким замком володіла італійська принцеса Бона Сфорца, яка отримала його у подарунок від свого чоловіка, польського короля Сигізмунда I. Назва гори, на якому сьогодні збереглися руїни замку, носить ім'я Бона.

Композитор для відображення атмосфери минулих подій звертається до жанру пасакалії, для якого притаманна варіаційна форма на постійно повторювану лінію баса (*ostinato*). Основна тема викладена у 9 тактах у темпі *Andante*, розмір твору 3/2 (приклад 7).

Приклад 7

Б. Климчук. «Пам'яті Юліуша Словацького. Дві «Кременецькі» п'єси для фортепіано. Бона (Пасакалія) (фрагмент)

Пам'яті Юліуша Словацького

Бона

(Пасакалія)

Pamięci Juliusza Słowackiego

Bona

(Passakaglia)

Богдан Климчук
Bohdan Klimczuk

На думку О. Спольської, «композитор у творі вдало поєднує елементи старовинної пасакалії, романтичний тип варіацій та романтичну образну сферу з ладотональністю XX століття, створюючи багатогранний музичний образ, який символічно змальовує історію міста Кременець через його видатну архітектурну пам'ятку» [41, с. 172].

Друга п'єса «Іква», яка написана у форму класичного рондо, змальовує річку, що протікає поблизу Кременця, акцентує на плинності часу та безперервності історичних подій. Після короткого вступу (4 такти), викладено основну тему, яка рухається то вгору, то вниз і передає плескіт хвиль (приклад 8).

Приклад 8

Б. Климчук. «Пам'яті Юліуша Словацького. Дві «Кременецькі» п'єси для фортепіано. Іква (Рондо) (фрагмент)

Пам'яті Юліуша Словацького

Іква

(Рондо)

Pamięci Juliusza Słowackiego

Іква

(Rondo)

Богдан Климчук

Bohdan Klimczuk

Отже, інструментальні твори для фортепіано М. Вериківського та Б. Климчука, які тісно пов'язані з регіональною історією, сприяють розвитку професіоналізації фортепіанного виконавства. Твори цих композиторів збагачують репертуар піаністів, розвивають їхні виконавські здібності та навички художньої інтерпретації обраних творів.

ВИСНОВКИ

Комплексне дослідження музичної культури Кременеччини в аспекті еволюції фортепіанного мистецтва дає змогу сформулювати наступні висновки.

1. Досліджено розвиток музичної культури Кременеччини в системі мистецтвознавчих та регіональних досліджень. Аналіз історіографії засвідчує, що тема кваліфікаційної роботи досі не була об'єктом всебічного вивчення. Водночас, окремі аспекти цієї проблематики привертали увагу науковців різних історичних періодів. Встановлено, що історіографічну базу дослідження становлять мистецтвознавчі та історико-краєзнавчі дослідження вітчизняних науковців, публікації зарубіжної, передусім, польської історіографії, науково-довідкові видання та періодичні видання міжвоєнного періоду, інформація про культурно-мистецькі події сьогодення на Кременеччині на сторінках у соціальних мережах.

2. Охарактеризовано культурно-мистецьку панораму Кременця до початку XX століття. Встановлено, що основним освітнім і культурно-мистецьким осередком Кременця у XIX столітті була Волинська гімназія (ліцей). Викладання музики забезпечували висококваліфіковані фахівці, які отримали професійну освіту у провідних європейських навчальних закладах. З'ясовано, що вагомий внесок у формування культурно-естетичного середовища навчального закладу та міста загалом зробили виступи видатних музикантів, серед яких – А. Каталані, М. Шимановська, К. Ліпінський та родина Контських.

Досліджено роль Кременецького ліцею (1920–1939) у розвитку музичної культури регіону у першій третині XX ст. Встановлено, що процес музичного виховання здійснювався шляхом навчання учнів гри на фортепіано та скрипці, аудиціям та участі у симфонічному, духовому оркестрах та хоровому колективі. Проаналізовано діяльність Музичного Канікулярного

Осередку Кременецького ліцею, який забезпечував підвищення кваліфікації учителів музики та керівників аматорських колективів.

Висвітлено концертно-гастрольне життя Кременеччини за участю українських та польських артистів.

3. Розглянуто розвиток хорового та інструментального мистецтва. Встановлено, що у 20–30-х рр. XX ст. на Кременеччині відбувається розквіт хорового виконавства. Проаналізовано діяльність просвітянських і вчительського хорів, проведення хорових конкурсів.

Досліджено діяльність та репертуар хорових колективів Кременця (кер. І. Гіпський та М. Матерський), народного хору Кременецького педагогічного училища (кер. П. Сапіга), камерного хору Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (кер. А. Афанасенко).

Вагомою складовою культурно-мистецького середовища Кременця став Міжнародний фестиваль духовного співу «Кременецькі хорові вечори «Ave Maria».

З'ясовано, що започаткування симфонічного виконавства пов'язано з діяльністю учнівського оркестру Кременецького ліцею та Волинського симфонічного оркестру (кер. Є. Гаше). Розглянуто віхи створення та концертний репертуар народного аматорського симфонічного оркестру (кер. В. Козачок).

Простежено розвиток бандурного виконавства на Кременеччині. Встановлено, що творчість К. Місевича, В. Жданкіна, В. Непом'яшого, О. Данилюка, Д. Губ'яка та проведення фестивалів бандурного мистецтва заклали підґрунтя професіоналізації бандурного виконавства в регіоні.

4. Прослідковано становлення фортепіанного виконавства у Кременецькій школі мистецтв. Встановлено, що фортепіанний відділ школи є важливим осередком професіоналізації фортепіанного мистецтва та займає вагомую роль у розвитку музичної освіти та культурного життя регіону. Досліджено викладацький склад від часу заснування школи, участь учнів у

конкурсах, проаналізовано діяльність випускників фортепіанного відділу, які стали професійними музикантами, викладачами та науковцями.

5. Розглянуто діяльність мистецьких проєктів та конкурсів у контексті розвитку професійного фортепіанного виконавства в регіоні. З'ясовано, що мистецькі проєкти та фестивалі фортепіанної музики («Свято роялю», «Діалог двох культур», Всеукраїнський фестиваль інструментального виконавства «Virtuoso-2023») популяризують досягнення українського й світового фортепіанного мистецтва, сприяють формуванню високопрофесійного фортепіанного середовища на Кременеччині та підвищенню культурного рівня слухацької аудиторії.

6. Досліджено фортепіанну спадщину композиторів Кременеччини. Проаналізовано фортепіанні цикли М. Вериківського «Волинські акварелі» та Б. Климчука «Пам'яті Юліуша Словацького. Дві «Кременецькі» п'єси для фортепіано: Бона (Пасакалія), Іква (Рондо)».

Встановлено, що поетичність замальовок, насичена образність, яскравий колорит творів тематично тісно пов'язані з регіональною історією.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне вирішення всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективний напрям подальших наукових пошуків вбачаємо у вивченні ролі творчих колективів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка у мистецькому житті регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вериківська О. Спогади про М. І. Вериківського. *Леля* / упоряд. Е. Митницький, О. Непосєдова. К., 2006. С. 13–16.
2. Вериківська О. Особливості фортепіанних творів М. І. Вериківського. *Леля* / упоряд. Е. Митницький, О. Непосєдова. К., 2006. С. 27–30.
3. Весна Х., Чернихівський Г. Климчук Богдан Каленикович. *Тернопільський Енциклопедичний Словник*. Тернопіль : ВАТ ТВПК «Збруч», 2005. Т. 2: К–О . С. 88–89.
4. Волинські Афіни 1805–1833 / за ред. С. Маковського, В. Собчука. Тернопіль : Богдан, 2006. 304 с.
5. Всеукраїнський фестиваль інструментального виконавства VIRTUOSO 2023. URL: <https://kogpa.edu.ua/uk/mystetske-zhyttia> (дата звернення: 01.03.2025).
6. Гавалюк Р. Концерт Вериківського, повернений із забуття. *Музика: український інтернет-журнал*. URL: <http://mus.art.co.ua/kontsert-verykivskoho-povernenyy-iz-zabuttia/> (дата звернення: 01.03.2025).
7. Головатюк О. Браво, кременецьке «Virtuoso»! URL: <https://hospodar.ua/post/2523-> (дата звернення: 01.03.2025).
8. Горбач О., Гринчук І. Фортепіанна мініатюра українських композиторів (друга половина ХХ – початок ХХІ століть): навч.-метод. посіб. Тернопіль : Астон, 2013. 96 с.
9. Гринчук І., Грищенко Т. Стилїстика фортепіанних творів Михайла Вериківського (20–60-і роки ХХ століття). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. 2016. № 1 (Вип. 34). С. 118–123.
10. Дедю О. Музична культура Кременця першої третини ХІХ ст. *Місто Кременець в історії освіти, науки і культури: матеріали міжнар. наук.*

конф., 23–24 трав. 2002 р. Кременець : Кременецький педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка, 2002. С. 19–194.

11. Діалог – 2015. URL: <https://mjsk.te.ua/uk/dijalnist/dialog-dvoh-kultur/329-2018-03-12-11-35-38> (дата звернення: 01.03.2025).

12. Діалог двох культур – 2007. URL: <https://mjsk.te.ua/uk/dijalnist/dialog-dvoh-kultur> (дата звернення: 02.03.2025).

13. Діалог двох культур 2023 в музеї Словацького. URL: <https://mjsk.te.ua/uk/dijalnist/dialog-dvoh-kultur> (дата звернення: 02.03.2025).

14. Євгенєва М. Традиції кобзарсько-лірницького виконавства в Південній Волині у XX столітті. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. 2007. № 1 (18). С. 122–128.

15. Кармазін А. О. Національна історія в мистецьких образах як сутність композиторської творчості Михайла Вериківського: дис. ... канд. мист.: 17.00.03 / Сумський держ. пед. ун-т імені А С. Макаренка. Суми, 2021. 326 с.

16. Климчук Б. Десять дитячих п'єс для фортепіано. Тернопіль : Лілея, 1996. 11 с.

17. Климчук Б. Пам'яті Юліуша Словацького. Дві «Кременецькі» п'єси для фортепіано: Бона (Пасакалія), Іква (Рондо). Тернопіль : Видання Тернопільської крайової організації Національної ліги українських композиторів, 2002. 16 с.

18. Клин В. М. Вериківський та новоладове мислення. *Музика*. 1976. № 6. С. 9–10.

19. Концерт Станіслава Лопушинського у музеї Словацького. URL: <https://mjsk.te.ua/uk/dijalnist/literaturno-mistetski-zustrichi> (дата звернення: 02.03.2025).

20. Кременецька школа мистецтв ім. М. Вериківського. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100057530735534> (дата звернення: 10.04.2025).

21. Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти, науки та культури на Волині в першій третині ХХ ст. / за ред. А. Багнюка, Н. Савелюк. Тернопіль : Терно-граф, 2009. 264 с.

22. Легкун О. Музично-естетичне виховання у Волинській гімназії (ліцеї) (1805–1833 pp.). *«Ateny Wołyńskie» – między historią a współczesnością* Olsztyn : Zakład Poligraficzny UWM, 2015. Pp. 403–410.

23. Легкун О. Творча діяльність народного аматорського симфонічного оркестру у контексті розвитку музичної культури Кременеччини. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 87. Т. 2. С. 81–84.

24. Легкун О. Хорове мистецтво Південно-Західної Волині 20–30-х років ХХ століття. *Наукові записки Тернопільського державного гуманітарного університету. Серія: мистецтвознавство*. 2013. № 2. С. 77–81.

25. Легкун О. Г. Внесок Івана Гіпського у розвиток музичної культури Південно-Західної Волині 30–50-х років ХХ століття. *Проблеми українського державотворення: історія і сучасність*: матеріали Міжнар. наук.-краєзн. конф., 5–8 черв. 2007 р. Т. 2. Житомир : М. Косенко, 2007. С. 88–94.

26. Легкун О. Г. Постать Єжи Гахе крізь призму періодичних видань 20–30-х років ХХ ст. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2019. Вип. 12. С. 42–49.

27. Легкун О. Г. Розвиток музичної культури Волині кінця ХІХ – першої третини ХХ століття : дис. ...канд. мист.: 26.00.01 / Київський нац. ун-т культури і мист-в. Київ, 2012. 220 с.

28. Легкун О. Г. Роль педагогів Кременецького ліцею (1920–1939) у розвитку музичної культури Волині. *Актуальні питання культурології : альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології* : у 2 т. Т. 1. 2009. Вип. 8. С. 128–132.

29. Легкун О. Г., Матвійчук І. Р. Кременецька школа мистецтв як осередок професіоналізації фортепіанного мистецтва. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали Х Міжнар. наук.-практ. конф., 23–25 трав. 2025 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 73–76.

30. Легкун О. Г. Фортепіанна спадщина Михайла Вериківського. *Актуальні проблеми гуманітарної освіти*. 2024. Вип. 21. С. 51–56.

31. Матвійчук І. Р. Мистецькі проєкти та фестивалі в контексті розвитку фортепіанного виконавства Кременця. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*: матеріали ХІХ Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 13–14 трав. 2025 р. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 467–470.

32. Мистецтво, що зближує серця заради перемоги. URL: <https://surl.li/aqneny> (дата звернення: 02.03.2025).

33. Наказ № 47 від 1 вересня 1940 року. Книга наказів по Кременецькій музичній школі. С. 6.

34. Панфілова О. Г. Мистецьке життя Кременеччини 20–30-х років ХХ століття: монографія. Тернопіль : Астон, 2012. 208 с.

35. Паспорти на музичні школи Тернопільської області. *Держархів Тернопільської обл.*, Ф. р-1787. Оп. 1. Спр. 2. 34 арк.

36. Польська І. І. Музична регіоніка як напрям сучасної української музикології. *Perspective of science and practice. Abstracts of XIII International Scientific and Practical Conference*. Amsterdam, Netherlands 2021. S. 24–26.

37. Протоколи педагогічної ради і обстеження музичних шкіл області за 1948–1950 рр. *Держархів Тернопільської обл.* Ф. р-1787. Оп. 1. Спр. 51. 63 арк.

38. Рояль між війною і тилом: традиційні заходи у музеї Словацького в Кременці. Кременець. URL: <https://kremenets.city/articles/213505/royal-mizh-vijnoyu-i-tilom-tradicijni-zahodi-u-muzei-slovackogo-v-kremenci> (дата звернення: 02.03.2025).

39. Савчук Б. П. Волинська «Просвіта». Рівне : Ліста, 1995. 149 с.
40. Сердюк О. В. Марія Шимановська як концертуєчий композитор епохи романтизму. *Аспекти історичного музикознавства*. 2019. Вип. XVII. С. 180–194.
41. Спольська О. Становлення і розвиток фортепіанного мистецтва Тернопільщини у вимірах регіональної культури: дис. ... д-ра філософії: 025 / Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2023. 213 с.
42. Стеценко А. Міжнародний молодіжний фестиваль духовного співу «Кременецькі хорові вечори «AVE MARIA» як засіб формування професійної компетентності майбутнього керівника хорового колективу. *Хорове мистецтво в контексті розвитку української культури XIX–XXI століть* / за. ред. Т. Дубровного. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С. 167–172
43. Чернихівський Г. Кременеччина від давнини до сучасності. Кременець : Папірус, 1999. 320 с.
44. Шамаєва К. І. Митці. Освіта. Час: (з архівних джерел). Житомир : М. Косенко, 2005. 136 с.
45. Шамаєва К. І. Музична освіта в Україні у першій половині XIX: навч. посіб. К. : ІЗМН, 1996. 110 с.
46. Шамаєва К. Роль Волинського ліцею в художньо-естетичній освіті. *Волинські Афіни 1805–1833* / за ред. С. Маковського, В. Собчука. Тернопіль : Богдан, 2006. С. 153–161.
47. Шиманський П. Й. Музичне життя Волині 20–30-х років XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист.: 17.00.03. Київ, 1999. 11 с.
48. Шульгіна В., Кравченко А. Теоретико-методологічні аспекти культурологічної регіоніки. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство*. 2015. Вип. 16. Ч. 1. С. 3–11.
49. Янишин-Прийменко М. Т. Біографія Марії Шимановської: конструювання культурних ідентичностей мисткині : дис. д-ра філософії:

034 «культурологія» 03 «Гуманітарні науки» / Нац. муз. академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 2024. 253 с.

50. Dorożyńska E. Plastyczny obraz Krzemieńca. *Życie Krzemienieckie*. 1938. №13. S. 298–303.

51. Gache J. Audycje muzyczne. *Muzyka w szkole*. 1930. № 8–9. S. 151–154.

52. Gache J. Dnie Chopinowskie. *Życie Krzemienieckie*. 1932. № 8–9. S. 39–40.

53. Gipski J. Koncert chóry nauczycielskiego. *Życie Krzemienieckie*. 1937. № 9. S. 189–190.

54. Gipski J. Kurs dyrygentów chórów ludowych MOW. *Młoda wieś*. 1935. № 18. S. 10–11.

55. Gipski J. Powiatowe konkursy chórów K.M.W- w Krzemieńcu i innych miastach Wołynia. *Młoda wieś*. 1938. № 16. Rok X. S. 8–9.

56. Hławiczka K. Muzyczne Ognisko Wakacyjne w Krzemieńcu. *Muzyka w szkole*. 1930. № 8–9. S. 159–162.

57. Jacek de Gache'. Jerzy Roman de Gache'. *Życie Krzemienieckie*. 1995. № 9. S. 24.

58. Kołłątaj H. Korrespondencja listowna z Tadeuszem Czackim wizytatorem nadzwyczajnym szkół, w guberniach Wołyńskiej, Podolskiej i Kijowskiej przedsięwzięta w celu urządzenia instytutów naukowych i pomnożenia oświecenia publicznego w trzech rzeczonych guberniach. T. 1. Kraków : Drukarnia uniwersytecka, 1844. 394 s.

59. Komorowski J. Polskie życie teatralne na Podolu i Wołyniu do 1863 roku. Wrocław : Polska Akademia nauk, Instytut sztuki Ossolineum, 1985. 205 s.

60. Kowalski F. Krzemieniec i krzemieńczanie w latach 1819–1823. *Krzemieniec. Ateny Juliusza Słowackiego* / red. S. Makowski. Warszawa : [b. w.], 2004. S. 497–520.

61. Kozieradzki A. Fundusz Lerneta, rodziny artystokratyczne w Krzemieńcu, życie uczniowskie w latach 1827–1831. *Krzemieniec. Ateny Juliusza Słowackiego* / red. S. Makowski. Warszawa : [b. w.], 2004. S. 555–564.
62. *Krzemieniec. Ateny Juliusza Słowackiego* / red. S. Makowski. Warszawa, 2004. 588 s.
63. Robak B. ...Leć pieśni wdał – o leć! jak grzmot!.. *Życie Krzemienieckie*. 1934. № 3. S. 92–94.
64. Sh. S. [Sheybal S.] Koncerty orkiestry Wołyńskiej. *Życie Liceum Krzemienieckiego*. 1931. № 2. S. 9–10.
65. ski Koncerty Muzycznego Ogniska Wakacyjnego Liceum Krzemienieckiego. *Muzyka Polska*. 1938. Zesz. VII–VIII. S. 357–359.

ДОДАТКИ

Додаток А

Учасники Музичного канікулярного осередку Кременецького ліцею.
1935р.

Додаток Б

Учасники концерту з нагоди дня народження Т. Шевченка (Почаїв, 1938 р.)

Додаток В

Учасники Міжнародного фестивалю духовного співу «Кременецькі хорові вечори «Ave Maria» (Кременець, 2018 р.)

Додаток Д

Симфонічний оркестр та хор Кременецького ліцею
(друга половина 20-х рр. XX століття)

Додаток Е

Народний аматорський симфонічний оркестр Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (кер. В. Козачок)

Додаток Ж

Маргарита Боно і Кость Місевич. 1931 р.

Додаток З

Діатонічна бандура роботи К. Місевича

Додаток К

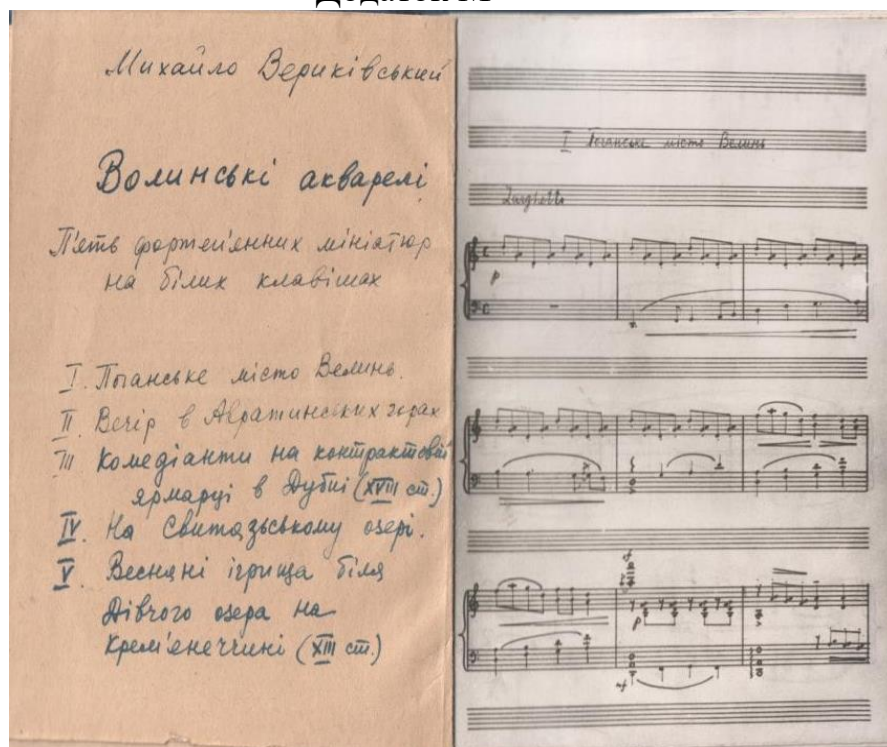
Концерт І. Рябова у музеї Юліуша Словацького. Березень 2023 р.

Додаток Л

Концерт Темпея Накамури в Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка (жовтень 2022 р.)

Додаток М

М. Вериківський. Волинські акварелі. Сторінка автографу.

Додаток Н

М. Вериківський. Концерт для фортепіано з оркестром (фрагмент рукопису з родинного архіву).